

LIJST VAN AFKORTINGEN

BBP	Bruto binnenlands product
BIB	Bank voor Internationale Betalingen
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
EMU	Economische en Monetaire Unie
EU	Europese Unie
ICB	Instelling voor Collectieve Belegging
IMF	Internationaal Monetair Fonds
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
INSEE	Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques (Parijs)
KMO	Kleine of middelgrote onderneming
NBB	Nationale Bank van België
NIS	Nationaal Instituut voor de Statistiek
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
VBO	Verbond van Belgische Ondernemingen

CONVENTIONELE TEKENS

—	het gegeven bestaat niet of heeft geen zin
...	nihil of te verwaarlozen
n.	niet beschikbaar
pct.	procent
p.m.	pro memorie
r	raming
v	voorlopig

DE MAANDELIJKSE CONJUNCTUURENQUETES IN DE DIENSTENSECTOR: HISTORISCH OVERZICHT, METHODOLOGIE EN EERSTE ANALYSE VAN DE RESULTATEN

INLEIDING

Conjunctuurenquêtes zijn een nauwkeurig en snel instrument om schommelingen in de economische activiteit te meten. Zowel in België als in de meeste andere EU-lidstaten worden in de verwerkende nijverheid, de handel en de bouw reeds heel lang maandelijkse enquêtes georganiseerd. Ze zijn trouwens op initiatief van de Europese Commissie geharmoniseerd.

Voor de dienstensector geldt niet helemaal hetzelfde. Binnen de EU heeft alleen Frankrijk een jarenlange ervaring met regelmatige enquêtes in sommige dienstenactiviteiten: het INSEE publiceert al sinds 1988 resultaten over het conjunctuuronderzoek bij de dienstverlenende bedrijven.

Zoals zal blijken uit het eerste deel van dit artikel, is echter ook België reeds geruime tijd actief in dit domein. De huidige enquête in de dienstensector, die op dezelfde principes berust als de traditionele enquête, namelijk een maandelijkse vraagstelling en kwalitatieve antwoorden, wordt in deel 2 nader toegelicht. Ze wordt al sinds medio 1994 georganiseerd. Op het eerste gezicht lijkt het misschien verwonderlijk dat die enquête pas in 2000 aan een onderzoek is onderworpen. Dat heeft echter alles te maken met het probleem van de seizoeninvloeden. In de dienstensectoren, net als in de andere sectoren waarin enquêtes worden gehouden, wordt de activiteit immers mede bepaald door seizoengebonden factoren, die voor een correcte analyse van de conjuncturele schommelingen moeten worden uitgeschakeld. Daartoe bestaan verschillende performante technieken en programma's, maar die kunnen slechts worden toegepast op een

voldoende lange reeks brutoresultaten. Minimaal zijn er, voor maandgegevens, 37 observaties (3 jaar en 1 maand) nodig vóór de reeksen voor seizoeninvloeden kunnen worden geschoond. In de praktijk wordt er evenwel van uitgegaan dat een periode van vier jaar heel wat meer zekerheid biedt over het werkelijke seizoenprofiel. Rekening houdend met de gebruikelijke problemen bij het opstarten van een nieuwe enquête (volatiliteit in het deelnemersstaal, gebrek aan ervaring vanwege de respondenten, ...), kan men ervan uitgaan dat de resultaten van de enquêtes in de diensten slechts sedert ongeveer de tweede helft van 1995 voldoende betrouwbaar zijn. Zij konden derhalve niet vroeger worden geanalyseerd.

In deel 3 wordt beschreven hoe de antwoorden van de deelnemers uiteindelijk worden gebundeld in synthetische curven.

Aan de hand van die curven kan de informatieve waarde van de enquêtes worden beoordeeld: een enquête is immers pas waardevol als ze voor de economische analyse relevante gegevens verstrekt. Uit deel 4 blijkt dat dit wel degelijk het geval is. Er wordt tevens uiteengezet waarom er de voorkeur aan is gegeven de bestaande algemene synthetische curve van de Bank (die betrekking heeft op de verwerkende nijverheid, de bouw en de handel) niet uit te breiden tot de enquêtes in de diensten.

Het artikel wordt afgesloten met een overzicht van de informatie die voortaan, terzake van de enquêtes in de diensten, via het Statistisch Tijdschrift van de Bank en via haar website (<http://www.nbb.be>) zal worden gepubliceerd.

1. HISTORISCH OVERZICHT

De Bank beschikt over een jarenlange traditie wat het organiseren van conjunctuurenquêtes bij het bedrijfsleven betreft. Reeds in 1954 werd immers de basis gelegd voor een regelmatige enquête in de handel en in enkele takken van de verwerkende nijverheid. In oktober 1956 werden de maandelijkse enquêtes in de bouw gestart. Tijdens de jaren zestig en zeventig nam het aantal regelmatig ondervraagde bedrijfstakken uit de verwerkende nijverheid gestaag toe. Onder impuls van onder meer de Europese Commissie is men aan dit soort van informatie gaandeweg ook meer belang gaan hechten.

In 1990 werd ook een aanvang gemaakt met enquêtes in bepaalde deelsectoren van de diensten. Dat dit zo lang op zich heeft laten wachten, komt grotendeels door de eigenheid van die sector. De dienstensector is immers samengesteld uit een groot aantal zeer heterogene bedrijfstakken, met niet altijd even duidelijk afgebakende activiteiten. Tevens bevat hij relatief veel kleine en middelgrote ondernemingen. De dienstensector is derhalve minder gestructureerd dan bijvoorbeeld de verwerkende nijverheid of de bouw. Tot voor enkele jaren was het vrij moeilijk om voor sommige dienstenbranches representatieve federaties te vinden. Aangezien de organisatie van een nieuwe enquête (opstellen van de vragenlijst, samenstelling van het deelnemersstaal, prospectie) normaliter in nauw overleg met de betrokken bedrijfsfederatie gebeurt, werd de uitbouw van enquêtes in de diensten aanvankelijk fors gehinderd door het gebrek aan representatieve overkoepelende organen.

Reeds omstreeks het midden van de jaren tachtig werd de mogelijkheid bestudeerd om de conjunctuurenquêtes uit te breiden tot de dienstensector. Na de tweede wereldoorlog nam het belang van die sector immers spectaculair toe en vanaf de jaren vijftig werd hij zelfs de belangrijkste sector in de Belgische economie.

Met uitzondering van de reeds langer bestaande enquêtes in de handel, en ongerekend een korte ervaring met een enquête in de vervoersector, had de Bank op dat ogenblik niet de minste ondervinding met enquêtes in de dienstensector.

In de loop van 1989 werden de voorbereidingen gestart voor een enquête in de dienstensector. Er werd een vragenlijst ontworpen die gebaseerd was op dezelfde basisprincipes als de onderzoeken in de andere sectoren, namelijk: geheimhouding van de antwoorden, bondigheid en overzichtelijkheid van de vragenlijst en vragen met betrekking tot zowel de recente ontwikkelingen als de vooruitzichten. Het initiatief was deels gebaseerd op het destijds enige Europese voorbeeld, de reeds vermelde INSEE-enquête in Frankrijk, en op de plannen van de Europese Commissie om een geharmoniseerde enquête op Europees niveau te lanceren. In totaal werden zowat twintig vragen gesteld, met – in tegenstelling tot de meer traditionele enquêtes – vaak meer dan drie antwoordmogelijkheden. Daartegenover stond dat de enquête niet maandelijks maar slechts om de drie maanden werd georganiseerd.

Vervolgens werd getracht een representatief staal van ondernemingen samen te stellen. Daartoe zou men zich in de eerste plaats richten tot de bedrijfstakken die relevante informatie konden verstrekken over de situatie van de sector in zijn geheel. Bij een eerste selectie werd dan ook enkel de tak « Dienstverlening aan de bedrijven » in aanmerking genomen. Deze diensten zijn immers meer conjunctuurgevoelig dan de andere branches uit deze sector en zouden dus in principe relevante informatie moeten verstrekken over het groeipad van de economische activiteit.

In overleg met het VBO en vertegenwoordigers van een aantal deelsectoren werden eind 1989 een aantal proefprojecten opgestart. Vervolgens werden in het tweede kwartaal van 1990 echte enquêtes georganiseerd in de takken

« Financiële leasing » en « Interimkantoren » ; later volgden de takken « Personenvervoer » en « Wegvervoer ». De inspanningen wierpen echter weinig vruchten af : de responsgraad zakte vrij snel en in de loop van 1993 werd het project dan ook op een laag pitje gezet. Het gebrek aan succes had wellicht vooral te maken met de iets te omslachtige vragenlijst en de te lange tijdsspanne tussen twee enquêtes.

2. VOORSTELLING VAN DE HUIDIGE ENQUETE IN DE DIENSTENSECTOR

Het mislukken van de eerste poging om in de dienstensector regelmatig enquêtes te houden, was helemaal geen reden om het project op te doeken. Het was trouwens de bedoeling van de Bank gunstig gevolg te geven aan de inspanningen van de Europese Commissie om op een geharmoniseerde basis enquêtes te organiseren in de dienstensectoren van alle EU-lidstaten.

Er werd voor de volgende aanpak gekozen om de enquête terug op te starten :

- de vragenlijst werd nog eenvoudiger en bevat vrijwel uitsluitend kwalitatieve vragen ;
- de enquête wordt maandelijks georganiseerd in plaats van om het kwartaal, zodat de respondenten een grotere regelmaat ervaren ;
- er werd niet zozeer met de federaties gewerkt, maar de voorbereiding en de uitwerking van de enquête (onder meer de samenstelling van het deelnemersstaal) gebeurde in de eerste plaats door de Bank zelf (met de hulp van haar bijbanken en agentschappen).

Dankzij deze aanpak, die aansluit bij de benadering van de traditionele enquêtes, kon vanaf mei 1994 in de dienstensector met een nieuwe enquête worden gestart.

DE VRAGENLIJST

De maandelijke vragenlijst (zie bijlage 1) is voor de betrokken branches volledig gestandaardiseerd. Zij is aanzienlijk vereenvoudigd ten opzichte van de vroegere versie vermits zij nog slechts een beperkt aantal vragen bevat. De enquête is samengesteld uit drie vragenreeksen. Op alle vragen dient een kwalitatief antwoord te worden gegeven.

Het eerste deel bevat drie vragen met betrekking tot de voorgaande maand. Er wordt gevraagd naar het verloop (opwaarts, status-quo of neerwaarts) van de volgende conjuncturele factoren : het activiteits- of omzetvolume, het tewerkgestelde personeel en de toegepaste verkoopprijzen.

In het tweede deel wordt de bedrijfsleider verzocht de positie van zijn bedrijf te beoordelen. Deze beoordeling betreft eerst en vooral het huidige niveau van de activiteit of de omzet : wordt dat niveau voor de beschouwde periode als hoger of lager dan normaal of als normaal beschouwd? Vervolgens wordt het bedrijf gepositioneerd in het licht van de concurrentie op de binnen- en buitenlandse markten : is die positie verbeterd, stabiel gebleven of verslechterd?

In het derde deel, ten slotte, wordt de bedrijfsleider gevraagd naar zijn verwachtingen omtrent het verloop (opwaarts, stabiel of neerwaarts), tijdens het daaropvolgende kwartaal, van dezelfde conjuncturele factoren als die welke werden behandeld in het eerste deel, namelijk de activiteit of de omzet, de werkgelegenheid en de prijzen. Het bevat bovendien een vraag in verband met de tendens (opwaarts, stabiel of neerwaarts) van de algemene vraag van de markt voor de door het bedrijf uitgeoefende activiteit.

Naast deze maandelijke vragen bevat de enquête nog twee vragen die op kwartaalbasis worden gesteld. Anders dan bij de maandelijke vragen wordt in dit geval een kwantitatief

antwoord verwacht. Die informatie kan van belang zijn bij een eventuele weging van de resultaten. De vragen betreffen respectievelijk het aantal aan het einde van het kwartaal tewerkgestelde personen en het aandeel van de exportgerichte activiteit of omzet.

- het toekomstige verloop van de vraag ;
- het toekomstige verloop van de werkgelegenheid.

DE ONDERVRAAGDE SECTOREN

De vragenlijst van de Bank is volledig verenigbaar met de door de Europese Commissie voorgestelde, geharmoniseerde vragenlijst, maar zij is ietwat uitgebreider. De geharmoniseerde vragenlijst van de Europese Commissie bevat immers slechts vijf vragen, die betrekking hebben op :

Net als bij de eerste enquête in de diensten heeft men er de voorkeur aan gegeven de bevraging te beperken tot de branches die diensten verlenen aan bedrijven. Ditmaal is de reeks onderzochte bedrijfstakken evenwel veel uitgebreider dan bij de eerste poging het geval was.

- het recente verloop van de vraag ;
- het recente verloop van de werkgelegenheid ;
- de beoordeling van het ondernemingsklimaat ;

Teneinde een beeld te krijgen van de activiteiten waar de enquêtes in de diensten momenteel betrekking op hebben, wordt hieronder de activiteiten nomenclatuur NACE-BEL als referentiekader gebruikt. Het is deze op Europees

TABEL 1 – ACTIVITEITEN DIE DEEL UITMAKEN VAN DE DIENSTVERLENING AAN DE BEDRIJVEN EN DOMEINEN WAAR DE ENQUETES BETREKKING OP HEBBEN

(opsplitsing volgens de NACE-BEL-nomenclatuur)

Secties	Afdelingen	waarvan door de enquêtes bestreken domeinen
I. Vervoer, opslag en communicatie		
60	Vervoer te land	personenvervoer te land volgens een dienstregeling (60.21) en goederenvervoer over de weg en verhuisdiensten (60.24)
61	Vervoer over water	nihil
62	Luchtvaart	nihil
63	Vervoerondersteunende activiteiten	alles, behalve ondersteunende activiteiten i.v.m. het vervoer te land (63.21) en reisbureaus en touroperators (63.3)
64	Post en telecommunicatie	nihil
K. Onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven		
70	Verhuur en handel in onroerende goederen ¹	alles
71	Verhuur zonder bedieningspersoneel	verhuur van transportmiddelen voor vervoer te land (71.1 en 71.21), verhuur van machines en werktuigen (uitgezonderd kantoor machines en computers) (71.3 partim)
72	Informatica en aanverwante activiteiten	alles
73	Speur- en ontwikkelingswerk	natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk (73.10)
74	Overige zakelijke dienstverlening ²	alles

Bronnen: NIS, NBB.

¹ Niettegenstaande het feit dat deze activiteiten aan een enquête onderworpen zijn maken ze geen deel uit van de dienstverlening aan de bedrijven maar veeleer van de financiële sector.

² Deze diensten omvatten onder meer advies en bijstand aan de bedrijfsweld (74.1), technisch advies, architecten en ingenieurs (74.2), technische testen en analyses (74.3), reclamewezen (74.4), selectie en terbeschikkingstelling van personeel (74.5), opsporings- en beveiligingsdiensten (74.6), industriële reiniging (74.7) en diversen (74.8).

vlak geharmoniseerde indeling die onder meer in de nationale rekeningen wordt gebruikt. De verschillende economische activiteiten worden in deze nomenclatuur ingedeeld op basis van de volgende niveaus : secties – en voor de verwerkende nijverheid en de winning van delfstoffen subsecties – (gecodeerd met letters), afdelingen (2 cijfers), groepen (3 cijfers), klassen (4 cijfers) en subklassen (5 cijfers).

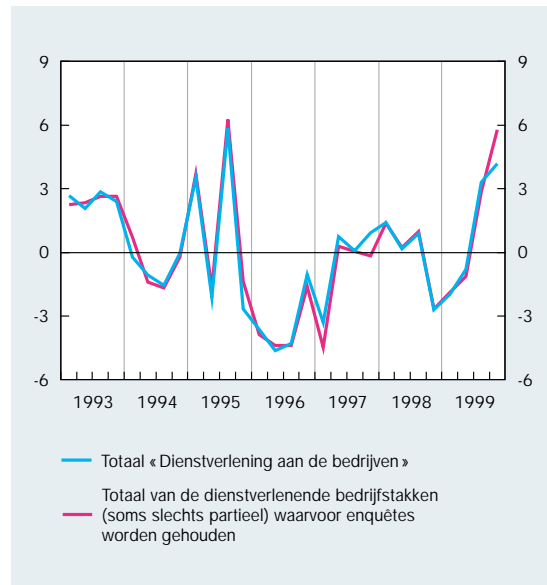
Met « Dienstverlening aan de bedrijven » wordt meestal bedoeld het geheel van activiteiten die behoren tot de NACE-BEL secties « Vervoer, opslag en communicatie » (I) en « Onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven » (K). Ook de sectie « Financiële instellingen » (J) omvat voor een deel dienstverlenende activiteiten ten behoeve van de ondernemingen, maar die zijn in de praktijk moeilijk te onderscheiden van, bijvoorbeeld, de activiteiten van de financiële instellingen ten gunste van de particulieren.

De huidige enquêtes dekken uiteraard niet alle soorten van dienstverlening aan de bedrijven. Er wordt momenteel voor 37 soorten van dienstactiviteiten een maandelijkse enquête gehouden (verderop in dit artikel is er sprake van « producten », naar analogie met de terminologie in de overige conjunctuurenquêtes). Bijlage 2 bevat de volledige lijst van deze producten¹, met vermelding van de datum waarop de enquête werd gestart. Die producten stemmen overeen met klassen of subklassen in de activiteiten-nomenclatuur NACE-BEL.

Zelfs al worden er geen enquêtes georganiseerd in de afdelingen « Vervoer over water », « Luchtvaart » en « Post en telecommunicatie »,

GRAFIEK 1 – CONJUNCTUURPROFIEL VAN DE OMZET IN DE SECTOR VAN DE « DIENSTVERLENING AAN DE BEDRIJVEN »

(procentuele afwijkingen van de trend)

Bron : NIS; berekeningen NBB.

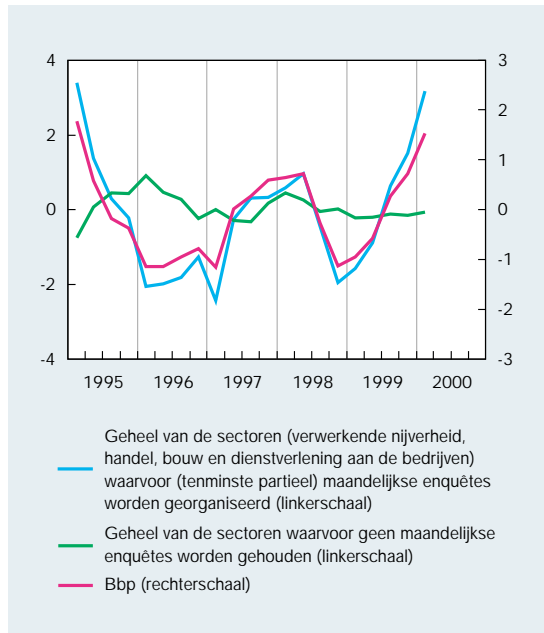
toch vertegenwoordigen de klassen waar de Bank wel enquêtes houdt (zij het soms maar voor bepaalde producten uit die klassen) nog ongeveer 85 pct. van de totale omzet van de sector « Dienstverlening aan de bedrijven ». Het kwartaalverloop van die omzet (gemeten op grond van de btw-statistieken) en het overeenstemmende profiel van de omzet in de deelsectoren waarin enquêtes worden gehouden, vertonen overigens een grote gelijkenis. Het momenteel ondervraagde geheel van deelsectoren uit de tak « Dienstverlening aan de bedrijven » is met andere woorden representatief voor de hele sector.

Een en ander betekent dat, dankzij de enquêtes van de Bank, nu ook de sector van de dienstverlening aan de bedrijven van nabij wordt gevolgd en dat er vanuit die branche heel snel signalen worden opgevangen. Dat is niet zonder belang : tegen vaste prijzen beliep het aandeel van de toegevoegde waarde van de « Dienstverlening

¹ In werkelijkheid gaat het om 41 producten aangezien de activiteiten « Handelsbemiddeling in textiel, kleding, schoeisel en artikelen van leer », « Financiële leasing », « Hulpbedrijven i.v.m. het verzekeringswezen » en « Verhuur en handel in onroerende goederen » in feite niet tot de « Dienstverlening aan de bedrijven » behoren. Eerstgenoemde behoort tot de bedrijfstak « Handel », terwijl de activiteit van de drie overige veeleer aansluit bij die van de financiële sector.

GRAFIEK 2 — CONJUNCTUURPROFIEL PER SECTOR

(procentuele afwijkingen t.o.v. het trendmatige verloop van de toegevoegde waarde tegen vaste prijzen)

Bron : INR; berekeningen NBB.

aan de bedrijven » in het totale Belgische bbp in 1999 27 pct.

Beschouwt men de totaliteit van alle maandelijkse enquêtes van de Bank, namelijk de enquêtes in de verwerkende nijverheid, de bouw, de handel en de dienstverlening aan de bedrijven, dan blijkt dat bijna 64 pct. van de totale economische activiteit in België regelmatig wordt gevolgd. Het resterende gedeelte, dat niet via maandelijkse enquêtes wordt gevolgd, heeft betrekking op de landbouw, jacht, bosbouw en visserij (± 2 pct. bbp), de financiële instellingen (± 7 pct. bbp), de horeca (± 2 pct. bbp), de overheid (inclusief onderwijs, gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening) (± 20 pct. bbp) en de diversen (± 6 pct. bbp). Het gaat daarbij meestal om minder conjunctuurgevoelige activiteiten, zoals blijkt uit het verloop van de toegevoegde waarde in het geheel van die bedrijfstakken.

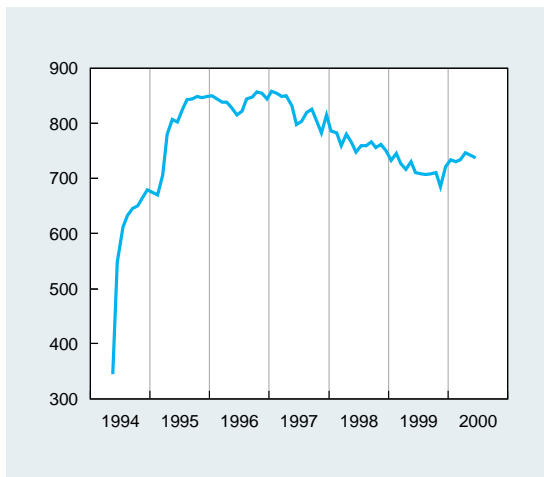
HET DEELNEMERSSTAAL

Samenstelling

Net als voor de andere sectoren werd de keuze van het deelnemerspanel grondig voorbereid. Het staal van deelnemers werd eerst samengesteld op basis van de gegevens van de Balanscentrale over de jaarrekeningen van de bedrijven. Deze informatie bleek echter ontoereikend omdat, enerzijds, niet alle ondernemingen een balans neerleggen en, anderzijds, de jaarrekening betrekking heeft op de onderneming in haar geheel, terwijl de conjunctuurenquêtes op vestigingsniveau (de invalshoek « vestiging » moet onder meer een regionale differentiatie mogelijk maken) en per product worden georganiseerd. Vervolgens werd supplementaire informatie ingewonnen bij de beroepsorganisaties (federaties, Kamers voor Handel en Nijverheid, enz.). Zodra de doelpopulatie in kaart was gebracht, werd een gestratificeerd staal van ondernemingen getrokken. Vervolgens werd de lijst van de aldus gekozen ondernemingen naar de vestigingen van de Bank gestuurd. Aangezien deze meestal goede contacten hebben met de bedrijven uit hun regio, was de kans immers reëel dat zij de bewuste firma er konden toe brengen regelmatig deel te nemen aan de nieuwe enquête.

Toen medio 1994 met de dienstenuquête van start werd gegaan, verleenden al snel ongeveer 650 bedrijven hun medewerking. Tijdens de daaropvolgende maanden werd het staal verder uitgebouwd en een jaar later namen meer dan 800 bedrijven aan het onderzoek deel. In april 1996 werden de enquêtes uitgebreid tot de activiteit « Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk » en in de tweede helft van 1996 werd een speciale prospectie-inspanning geleverd voor producten waar relatief weinig deelnemers voor waren. Tevens werden de vestigingen van de Bank ertoe aangespoord opnieuw bedrijven te bezoeken en die ervan te overtuigen aan de enquêtes deel te nemen. Die

GRAFIEK 3 — AANTAL BEDRIJVEN DIE DEELNEMEN AAN DE MAANDELIJKE ENQUETE IN DE DIENSTEN

Bron : NBB.

inspanningen hadden resultaat aangezien het aantal deelnemers eind 1996 opgelopen was tot iets meer dan 850.

Sindsdien is het aantal respondenten licht gedaald, ofschoon begin 2000 nog ruim 700 bedrijven regelmatig aan de enquêtes deelnamen. Onder impuls van een nieuwe prospectie-inspanning aan het begin van het jaar is die tendens omgebogen en is het aantal deelnemende bedrijven tot bijna 750 gestegen.

De lichte schommelingen in het aantal deelnemers hoeft niet te verwonderen. Er wordt immers op vrijwillige basis aan de enquêtes deelgenomen en de economische werkelijkheid is dusdanig dat zich in de bedrijfswereld een grote rotatie voordoet (stopzetting van activiteiten, overschakeling naar andere producten, fusies, nieuwe bedrijven). Dat geldt zeker in de sector « Dienstverlening aan de bedrijven », waarin vooral jonge, kleinere ondernemingen actief zijn. Vaak gaat het ook om bedrijven die heel moeilijk te overtuigen zijn van het nut van enquêtes of statistieken. Een en ander betekent wel dat er een voortdurende prospectie vereist is om het aantal deelnemers op peil te houden.

Een van de redenen waarom potentiële deelnemers en respondenten er tot dusver moeilijk konden worden van overtuigd om respectievelijk deel te nemen of te blijven deelnemen aan de enquête, was het gebrek aan voldoende « feedback ». Aangezien de resultaten van de enquête in de diensten voortaan in de vorm van synthetische curven worden gepubliceerd, zullen de deelnemers wellicht beter inzien dat hun antwoorden nuttige informatie bevatten en zullen zij hun eigen indrukken beter kunnen toetsen aan het gemiddelde antwoordgedrag voor hun product. Het zou dus met andere woorden van nu af aan iets gemakkelijker kunnen worden om het staal deelnemers op peil te houden of te verhogen.

Representativiteit

De representativiteit van het staal kan worden gemeten aan de hand van het aantal deelnemers aan de enquête in verhouding tot het aantal bij de Balanscentrale neergelegde rekeningen, of ook nog aan de hand van de in het staal vertegenwoordigde werkgelegenheid.

De percentages die voorkomen in tabel 2 moeten als indicatief worden beschouwd, aangezien in de conjunctuurenquêtes, de statistieken van het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid en het repertorium van het INR, op basis waarvan de balansen zijn gegroepeerd, de respondenten niet steeds op dezelfde wijze per bedrijfstak worden geclassificeerd.

Voor het geheel van de activiteiten waarop de enquête betrekking heeft en die in de analyse zijn betrokken, vertegenwoordigde het staal eind 1998 al met al 4,1 pct. van het aantal neergelegde rekeningen en, naar gelang van de bronnen, 11,5 à 14 pct. van de werkgelegenheid. De grote ondernemingen zijn derhalve beter vertegenwoordigd in het staal dan de kleine bedrijven. Een dergelijke representativiteit is in normale omstandigheden (en op voorwaarde dat er bij de opbouw van het staal een behoorlijke stratificatie is gebeurd) ruimschoots voldoende om betrouwbare informatie te verzamelen.

TABEL 2 – REPRESENTATIVITEITSINDICATOREN VAN DE ENQUETES IN DE DIENSTVERLENING AAN DE BEDRIJVEN – 1998

	Aantal bedrijven			Werkgelegenheid				
	in de enquête	in de Balanscentrale	Representativiteit (in pct.)	in de enquête	volgens het Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid	Representativiteit (in pct.)	in de Balanscentrale	Representativiteit (in pct.)
Vervoer en aanverwante diensten								
Activiteiten waarop de enquêtes betrekking hebben ...	168	3.110	5,4	7.651	81.806	9,4	63.781	12,0
p.m. Totaal van de bedrijfstak					97.213			
Verhuur zonder bedieningspersoneel								
Activiteiten waarop de enquêtes betrekking hebben ...	36	456	7,9	1.318	3.830	34,4	2.849	46,3
p.m. Totaal van de bedrijfstak					5.102			
Informatica	109	1.724	6,3	4.996	17.178	29,1	18.582	26,9
Overige dienstverlening aan de bedrijven	452	13.590	3,3	16.384	112.728	14,5	179.697	9,1
Totaal van de activiteiten waarop de enquêtes betrekking hebben en die in de analyse worden beschouwd	765	18.880	4,1	30.348	215.542	14,1	264.909	11,5

Bronnen: Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, NBB; berekeningen NBB.

3. METHODOLOGIE VOOR DE BEREKENING VAN DE RESULTATEN VAN DE ENQUETES IN DE DIENSTEN

BEREKENING VAN SYNTHESLIJNEN

De tien vragen die worden gesteld bij het maandelijks conjunctuuronderzoek in de dienstensector zijn meerkeuzevragen van het type « gestegen, onveranderd, gedaald » of « beter dan normaal, normaal, slechter dan normaal ». Deze antwoordmogelijkheden worden meestal voorgesteld door de symbolen « +, =, - ». Het verschil tussen de percentages van positieve en negatieve antwoorden – het zogeheten saldo – bepaalt de waarde van de kwalitatieve indicatoren van de enquêtes. In de praktijk worden die indicatoren beïnvloed door seizoenbewegingen. Om te voorkomen dat deze de

analyse vertekenen, worden alle historische reeksen systematisch voor dergelijke invloeden geschoond.

De Bank berekent per vraag en per product « syntheseslijnen » die het maandelijks verloop van het antwoordsaldo weergeven.

GROEPERING VAN DE PRODUCTEN

Zoals reeds vermeld, worden er momenteel in de dienstensector enquêtes georganiseerd voor 37 producten. De ervaring leert dat een analyse op productniveau weinig zinvol is en dat de significantie van de resultaten stijgt naarmate op een meer geaggregeerd niveau wordt gewerkt. Daar zijn verschillende verklaringen voor :

- sommige classificatieproblemen (de gegevens van de Balanscentrale hebben betrek-

king op ondernemingen – dus niet op producten – en de informatie afkomstig van de federaties is niet altijd even nauwkeurig) verdwijnen vanaf een voldoende geaggregeerd niveau ;

- op productniveau laat de representativiteit soms te wensen over ;
- het is voor deelnemende bedrijven met meer dan één product meestal veel eenvoudiger om uitspraak te doen over de algemene gang van zaken in hun bedrijf dan over het verloop per product.

Om problemen te vermijden, zijn de 37 producten gegroepeerd tot vier bedrijfstakken. Uit bijlage 3 blijkt van welke bedrijfstak de verschillende producten deel uitmaken. Bij de groepering is ernaar gestreefd zo homogeen mogelijke groepen te vormen die aansluiten bij de NACE-BEL nomenclatuur. Deze vier grote bedrijfstakken zijn de volgende :

- vervoer en aanverwante activiteiten (NACE-BEL 60 en 63) ;
- verhuur zonder bedieningspersoneel (NACE-BEL 71) ;
- informatica (NACE-BEL 72) ;
- overige dienstverlening aan de bedrijven (NACE-BEL 73, 74 en 90, partim).

Deze vier grote bedrijfstakken samen worden geacht de sector « Dienstverlening aan de bedrijven » te vormen.

BEREKENING VAN SYNTHETISCHE CURVEN PER BEDRIJFSTAK EN VOOR DE SECTOR « DIENSTVERLENING AAN DE BEDRIJVEN »

Teneinde zich voor een bepaalde bedrijfstak of voor de gehele sector een totaalbeeld van de conjuncturele situatie te kunnen vormen, moet de informatie die uit de verschillende syntheseslijnen naar voren komt, tot één enkele indicator worden gebundeld.

Daarom werd besloten synthetische curven te berekenen, een en ander naar analogie met wat voor de verwerkende nijverheid, de bouw en de handel gebeurt. Die curven, die niets anders zijn dan het rekenkundige gemiddelde van een aantal syntheseslijnen, weerspiegelen de antwoorden op verschillende vragen uit de enquête. De synthetische indicator geeft in een oogopslag het verloop weer van het algemene vertrouwen dat de deelnemende bedrijven hebben in de economische situatie van de sector waarin ze werkzaam zijn.

Niet alle vragen (of syntheseslijnen) worden in aanmerking genomen voor de berekening van de synthetische curven : zoals voor de andere maandelijkse enquêtes van de Bank is een selectie gemaakt van de vragen waarop de antwoorden gelijklopend evolueren.

De vragen waarmee bij de becijfering van de synthetische curve rekening wordt gehouden, zijn gekozen op grond van een correlatieonderzoek (voor meer details, zie bijlage 4).

Uiteindelijk kwamen zes vragen in aanmerking :

- het recente verloop van de activiteit of de omzet (vraag 11) ;
- het recente verloop van het tewerkgestelde personeel (vraag 12) ;
- de beoordeling van de activiteit of de omzet (vraag 21) ;
- de omzet- of activiteitsvooruitzichten (vraag 31) ;
- de vooruitzichten m.b.t. het tewerkgestelde personeel (vraag 32) ;
- de vooruitzichten m.b.t. de algemene vraag van de markt voor de door het bedrijf uitgeoefende activiteit (vraag 34).

De synthetische curve stemt overeen met het rekenkundige gemiddelde van de getalwaarden van de zes syntheseslijnen. Ze wordt berekend per bedrijfstak en voor het geheel van de diensten aan de bedrijven.

Naar analogie met de overige maandelijkse enquêtes worden zowel bruto- als afgevlakte

curven berekend. De afgevlakte curven worden volgens identiek dezelfde methode berekend als bij de enquêtes in de verwerkende nijverheid, de bouw en de handel¹.

HET VERSCHIL MET DE ANDERE ENQUÊTES : ONGEWOGEN RESULTATEN TOT OP HET NIVEAU VAN DE 37 PRODUCTEN

Hoewel de methodologie voor het becijferen van de resultaten voor de dienstverlening aan de bedrijven zeer nauw aansluit bij die welke wordt toegepast om de resultaten in de traditionele enquêtes te berekenen, is er toch één groot verschil : bij de diensten gaat het, tot op het niveau van elk van de 37 producten, om ongewogen resultaten (m.a.w. elke respondent heeft hetzelfde gewicht), terwijl in de verwerkende nijverheid en de handel de antwoorden worden gewogen met de omzet en in de bouwnijverheid met de tewerkstelling van de respondent.

Om de resultaten van de 37 producten te aggregeren naar de vier bedrijfstakken, worden ze gewogen met het relatieve belang van de werkgelegenheid in hun activiteit. Om de vier bedrijfstakken op hun beurt te aggregeren tot het niveau van het geheel van de sector « Dienstverlening aan de bedrijven » wordt opnieuw rekening gehouden met het gewicht van die bedrijfstakken. Op dit niveau werden de wegingscoëfficiënten bepaald op grond van de gemiddelde omzet tijdens de periode 1996-1999. Ze bedragen respectievelijk 25 pct. voor « Vervoer en aanverwante activiteiten », 5 pct. voor « Verhuur », 26 pct. voor « Informatica » en, tot slot, 44 pct. voor « Overige dienstverlening aan de bedrijven ».

Het besluit om de individuele antwoorden niet te wegen voor de berekening van de product-

gebonden resultaten, is ingegeven door twee redenen :

- het gaat om een vrij nieuwe enquête, waarvan het deelnemersstaal nog betrekkelijk veel wijzigingen kan ondergaan en waarbij het relatieve gewicht van de deelnemende bedrijven snel kan veranderen ;
- uit een vergelijking van de volgens de verschillende wegingsmethoden verkregen synthetische curven betreffende de sector van de dienstverlening aan de bedrijven is gebleken dat de niet-gewogen resultaten op het niveau van de producten het meest getrouwe beeld gaven van het activiteitsverloop in deze sector of in het geheel van de economie, zoals dat wordt gemeten op basis van de omzet volgens de btw of van de toegevoegde waarde in de nationale rekeningen.

4. EEN OVERZICHT VAN DE RESULTATEN

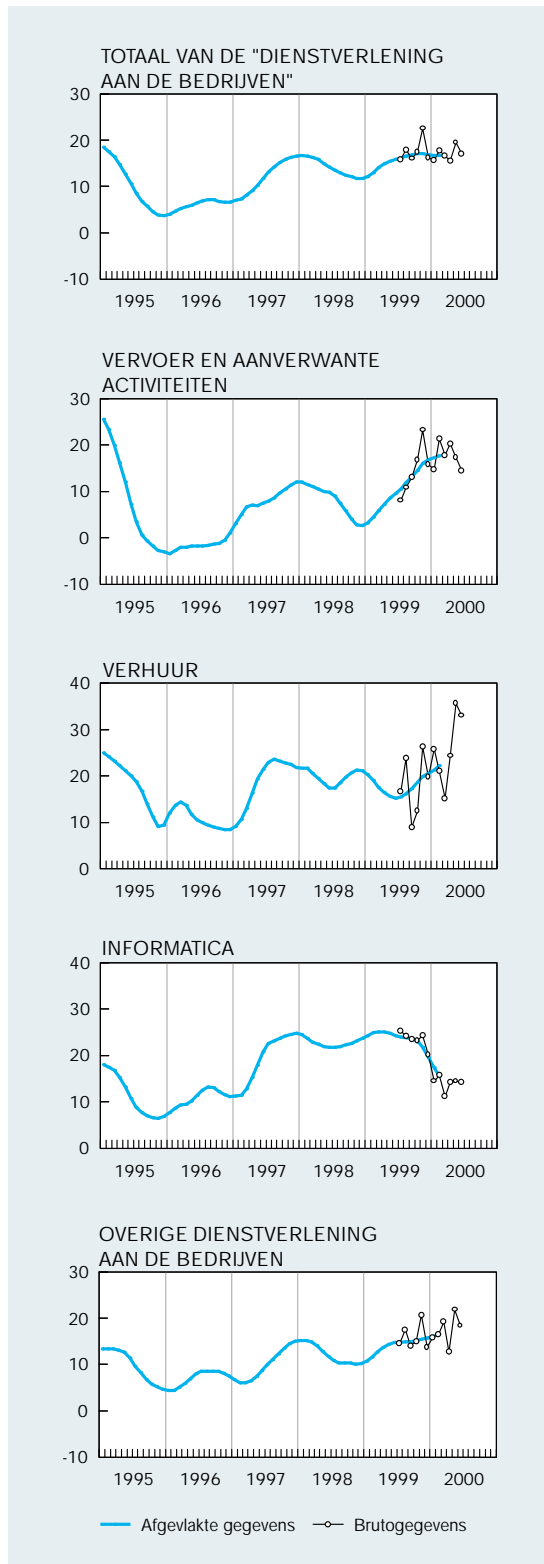
VERLOOP VAN DE SYNTHETISCHE CURVEN

Grafiek 4 geeft een overzicht van het verloop van de synthetische curven voor het geheel van de « Dienstverlening aan de bedrijven » en voor de vier samenstellende bedrijfstakken, namelijk « Vervoer en aanverwante activiteiten », « Verhuur », « Informatica » en « Overige dienstverlening aan de bedrijven ». Zoals reeds vermeld, is de eerstgenoemde curve een gewogen gemiddelde van de synthetische curven van de vier bedrijfstakken. Naar analogie met de andere maandelijkse enquêtes wordt voor de volledige periode de afgevlakte curve getoond, en voor de laatste twaalf beschikbare maanden ook het verloop van de brutoresultaten. Ter herinnering : door de extreme waarden te elimineren, weerspiegelt de afgevlakte curve in principe de fundamentele conjunctuurtendens in de beschouwde sector.

¹ Voor meer bijzonderheden, zie het artikel « Vernieuwing van de synthetische conjunctuurcurve » in het Tijdschrift van de Nationale Bank van België, LXVe jaargang, deel II, nrs. 2-3, augustus-september 1990, blz. 53-64.

GRAFIEK 4 – SYNTHETISCHE CURVEN IN DE
 « DIENSTVERLENING AAN DE BEDRIJVEN »

(seizoengezuiverde gegevens)

Bron : NBB.

Het historische verloop van de synthetische curve voor het geheel van de « Dienstverlening aan de bedrijven » toont aan dat de conjunctuur in die sector in de loop van 1995 sterk is verslechterd. Pas in het najaar van 1997 werd het conjunctuurklimaat er opnieuw bijna even gunstig als aan het begin van de beschouwde periode. Nadien is het vertrouwen van de aan de enquête deelnemende bedrijven ietwat verzwakt, maar in de loop van vorig jaar was de synthetische curve opnieuw opwaarts gericht. Eind vorig jaar stabiliseerde de afgevlakte curve zich en begin 2000 was er een lichte daling merkbaar. De brutoresultaten hebben de laatste maanden een grote volatiliteit vertoond.

Beschouwt men de vier samenstellende bedrijfstakken afzonderlijk, dan blijkt dat de conjunctuur er onderlinge gelijkenissen vertoont, maar tevens dat er een aantal specifieke bewegingen worden opgetekend :

- in de beschouwde periode viel het conjuncturele dieptepunt in de vier bedrijfstakken niet samen. In « Vervoer en aanverwante activiteiten », in de « Informatica » en in de « Overige dienstverlening aan de bedrijven » werd omstreeks de jaarwisseling 1995-1996 een dal bereikt, terwijl de conjunctuur in de « Verhuur » zich pas omstreeks eind 1996 begon te herstellen ;
- na een algemeen herstel in de loop van 1997 gaf de conjunctuur in de verschillende dienstenactiviteiten in 1998 een uiteenlopend beeld te zien. De bedrijfstakken « Vervoer en aanverwante activiteiten » en « Overige dienstverlening aan de bedrijven » verzwakten enigszins, in de « Verhuur » en in de « Informatica » stabiliseerde de conjunctuur zich ;
- in de loop van vorig jaar trad er in « Vervoer en aanverwante activiteiten » en in « Overige dienstverlening aan de bedrijven » een herstel op. In de « Informatica », waar – als gevolg van onder andere de werkzaamheden in het kader van de overgang op de euro en de aanpassing aan het jaar 2000 – de forse

voortgang van de activiteit en van de conjunctuur langer had geduurd, trad een geleidelijke vertraging op. In de « Verhuur » stabiliseerde de conjunctuur zich ;

- tijdens de eerste maanden van 2000 is het optimisme van de deelnemers in de branches « Vervoer en aanverwante activiteiten » en « Overige dienstverlening » zich op een hoog peil gaan stabiliseren. In de « Verhuur » werd een forse verbetering van het conjunctuurklimaat opgetekend. In de « Informatica » daarentegen zakte de conjunctuurindicator tot het niveau dat was bereikt aan de vooravond van de uitzonderlijke hoogconjunctuur van 1998-1999.

VERGELIJKING TUSSEN DE CONJUNCTUURINDICATOREN EN DE STATISTIEKEN BETREFFENDE DE ACTIVITEIT

Conjunctuurindicatoren zijn uiteraard slechts nuttig indien ze relevante informatie verstrekken. Om uit te maken of de resultaten van de enquêtes in de diensten aan de bedrijven bruikbaar materiaal opleveren, worden ze vergeleken met een aantal andere gegevensbronnen die als referentie in aanmerking komen.

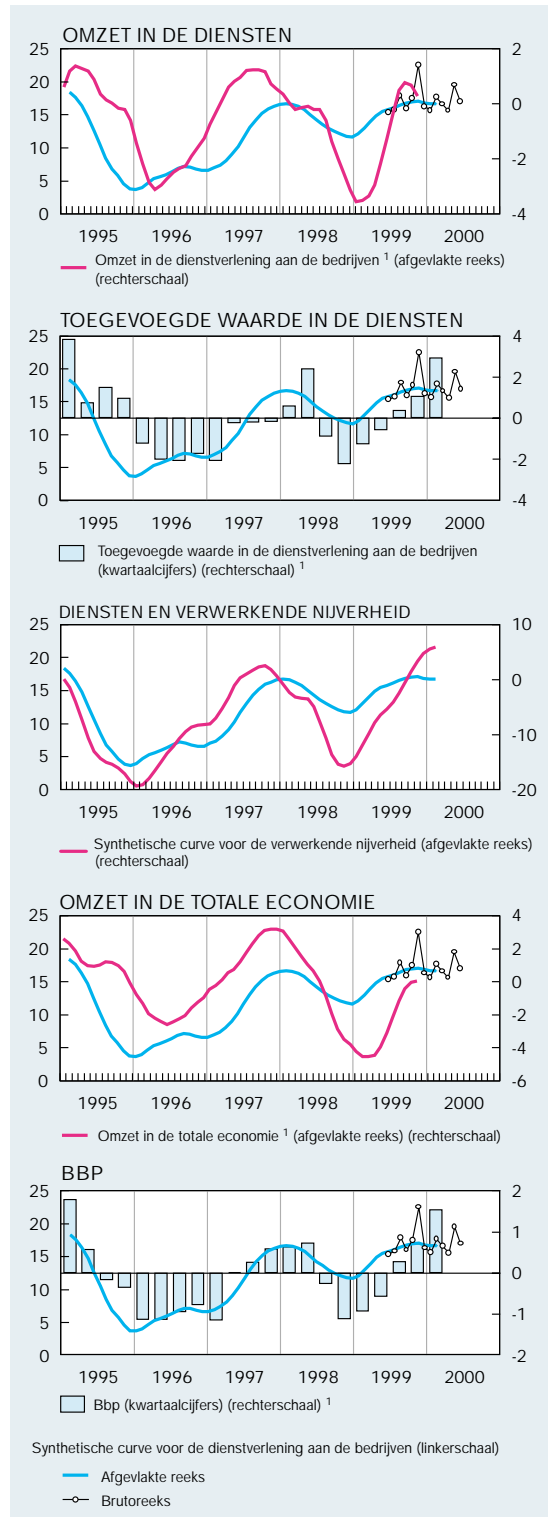
Naar analogie met wat onder meer ook voor de enquêtes in de verwerkende nijverheid gebeurt, is de synthetische indicator voor het geheel van de « Dienstverlening aan de bedrijven » vergeleken met het conjunctuurprofiel (gemeten aan de hand van de afwijkingen van het trendmatige verloop) van de omzet en de toegevoegde waarde in, enerzijds, de sector « Dienstverlening aan de bedrijven » en, anderzijds, de totale economie.

Daaruit blijkt dat de synthetische indicator van de diensten een goede weergave is van de grote tendensen in het conjunctuurprofiel van de sector en, beter nog, in de totale economie.

De resultaten van een eenvoudige correlatie-analyse die, naar gelang van de referentie-

GRAFIEK 5 — SYNTHETISCHE CURVE VOOR DE «DIENSTVERLENING AAN DE BEDRIJVEN» EN REFERENTIEGROOTHEDEN

(seizoengezuiverde gegevens)

Bronnen : INR, NIS, NBB.

¹ Procentuele afwijking van de trend.

grootheid, ofwel op maandbasis (omzet en curve in de verwerkende nijverheid) ofwel op kwartaalbasis (toegevoegde waarde en bbp) werd uitgevoerd, kunnen als volgt worden samengevat :

- in vergelijking met de activiteit in de dienstverlenende sector zelf (uitgedrukt door de omzet en de toegevoegde waarde) bedragen de correlatiecoëfficiënten respectievelijk 0,50 en 0,39 ;
- er bestaat een vrij goed verband tussen de afgevlakte synthetische curve in de « Dienstverlening aan de bedrijven » en de afgevlakte synthetische curve in de verwerkende nijverheid, aangezien de correlatiecoëfficiënt tussen die twee reeksen 0,71 bedraagt ;
- in vergelijking met de totale activiteit (uitgedrukt door de totale omzet en het bbp) liggen de correlatiecoëfficiënten gemiddeld hoger dan in vergelijking met de activiteit in de dienstverlenende sector alleen, namelijk op respectievelijk 0,34 en 0,71.

Over de beschouwde periode bestaat er, rekening houdend met haar lengte, een significant verband vanaf een drempelwaarde van 0,29 bij de maandcijfers en 0,47 bij de kwartaalcijfers (bij een significantieniveau van 95 pct.). Er kan

bijgevolg worden geconcludeerd dat de enquêtes in de diensten wel degelijk relevante informatie verstrekken.

Dat de band tussen de synthetische curve voor de « Dienstverlening aan de bedrijven » en de omzet of de toegevoegde waarde in die sector niet hoger ligt, betekent niet noodzakelijk dat de door de aan de enquête deelnemende bedrijven verstrekte informatie minderwaardig zou zijn. Er bestaan immers twijfels omtrent de kwaliteit van de referentiestatistieken.

Het is niet verwonderlijk dat de synthetische curve van de « Dienstverlening aan de bedrijven » goed gecorreleerd is met het conjunctuurprofiel van het bbp. De activiteit van de dienstverlenende ondernemingen hangt immers in de eerste plaats af van de activiteit van de goederenproducerende bedrijven (meestal uit de verwerkende nijverheid). Dit betekent dat het conjunctuurverloop in, bijvoorbeeld, het goederenvervoer voornamelijk wordt bepaald door de gang van zaken in de verwerkende nijverheid. Het verloop van de synthetische curve in de « Dienstverlening aan de bedrijven » sluit dan ook nauw aan bij dat in de verwerkende nijverheid.

TABEL 3 – VERBAND TUSSEN HET VERLOOP VAN DE AFGEVLAKTE SYNTHETISCHE CURVE IN DE «DIENSTVERLENING AAN DE BEDRIJVEN» EN EEN AANTAL REFERENTIEGROOTHEDEN

Referentiegrootheid	Periode waarvoor de vergelijking werd gemaakt	Frequentie	Minimumcorrelatie ¹ die nodig is om het verband als significant te kunnen beschouwen	Effectieve correlatie ²
1. Omzet in de sector «Dienstverlening aan de bedrijven» ³ (afgevlakte reeks)	1996M1 - 1999M11	Maandlijks	0,29	0,50
2. Toegevoegde waarde in de sector «Dienstverlening aan de bedrijven» ³	1995Q3 - 1999Q4	Per kwartaal	0,47	0,39
3. Afgevlakte synthetische curve in de verwerkende nijverheid	1996M1 - 2000M1	Maandlijks	0,29	0,71
4. Totale omzet in de Belgische economie ³ (afgevlakte reeks)	1996M1 - 1999M11	Maandlijks	0,29	0,34
5. Bbp ³	1995Q3 - 1999Q4	Per kwartaal	0,47	0,71

Bronnen: INR, NIS, NBB.

¹ Bij een significantieniveau van 95 pct.

² In de vergelijking tussen de verschillende reeksen wordt geen rekening gehouden met eventuele «leads» of «lags».

³ Procentuele afwijking t.o.v. het trendmatige verloop.

Bij gebrek aan gegevens voor de andere landen is het zogoed als onmogelijk de resultaten van de enquête in de diensten internationaal te vergelijken. De Europese Commissie verzamelt reeds enkele jaren de resultaten van de geharmoniseerde enquête in de diensten van de verschillende EU-lidstaten, maar de beschikbare periode is voornamelijk te kort om synthetische indicatoren te kunnen berekenen.

Het enige aanknopingspunt is de reeds eerder vermelde dienstenenquête in Frankrijk. In de studie van de Europese Commissie « A users' manual to the joint harmonised EU programme of business and consumer surveys » (« European Economy », 1997, no. 6, p. 68-71) worden de vertrouwensindicator in de diensten en de bbp-groei in Frankrijk met elkaar vergeleken. Voor de periode 1988-1996 bedroeg de onderlinge correlatie 0,54, wat beduidend lager is dan het overeenstemmende resultaat voor België (dat weliswaar niet voor dezelfde periode kon worden berekend). In België bedraagt de correlatie tussen de synthetische curve van de « Dienstverlening aan de bedrijven » en het conjunctuurprofiel van het bbp voor de periode sedert medio 1995 immers 0,71.

Tijdens het onderzoek werd ook nagegaan of de resultaten van de enquêtes in de diensten niet zouden moeten worden opgenomen in de algemene synthetische curve van de Bank, die momenteel een gewogen gemiddelde is van de synthetische indicatoren in de verwerkende nijverheid (gewicht 70 pct.), de handel (gewicht 15 pct.) en de bouw (gewicht 15 pct.). Hoewel dit technisch geen enkel probleem opleverde, bleek het nog niet wenselijk tot een dergelijke aanpassing over te gaan :

- de enquête in de diensten is nog vrij « jong » en in de loop van de komende jaren kunnen nog andere producten bij de enquêtes worden betrokken ;
- naarmate de tijdreeksen langer worden, zal meer fundamenteel onderzoek kunnen worden verricht naar de betekenis van de verschillende indicatoren ;

- een van de doelstellingen van een algemene synthetische curve is zo snel mogelijk omslagpunten in de activiteit aan te duiden. Aangezien de conjunctuur in de « Dienstverlening aan de bedrijven » sterk afhankelijk is van de economische situatie in de verwerkende nijverheid, lopen de resultaten van de enquête in de dienstverlenende sector niet vooruit op die van de enquête in de verwerkende nijverheid. Een algemene synthetische curve, inclusief de resultaten van de enquêtes in de diensten, zou derhalve het risico impliceren dat de omslagpunten in de economie pas later aan het licht komen ;
- uit een vergelijking van de correlatie met het conjunctuurprofiel van het totale bbp blijkt dat een synthetische curve met inbegrip van de « Dienstverlening aan de bedrijven » iets minder goed scoort dan de huidige gezamenlijke synthetische curve.

SLOTBESCHOUWINGEN

Uit wat voorafgaat, blijkt dat de enquêtes die de Bank sinds medio 1994 in verschillende branches van de sector « Dienstverlening aan de bedrijven » organiseert, nuttige informatie kunnen verschaffen :

- de onderzochte branches zijn representatief voor het geheel van de sector « Dienstverlening aan de bedrijven » ;
- het staal van de deelnemers aan de enquête is op zijn beurt representatief voor het geheel van de bedrijven in de onderzochte branches ;
- de traditionele methoden om resultaten te berekenen (saldi van positieve en negatieve antwoorden, syntheseslijnen, bruto- en afgevlakte curve...), bieden de mogelijkheid om ook voor deze sector gestructureerde tijdreeksen te verkrijgen ;
- de tijdreeksen met de resultaten zijn nu voldoende lang om het effect van seizoeninvloeden te kunnen uitschakelen ;

- een vergelijking van de enquêteresultaten met enkele referentiestatistieken (omzet, toegevoegde waarde, enquêtes in de verwerkende nijverheid) leert dat de antwoorden van de deelnemers goed weerspiegelen wat er in hun sector gebeurt.

Een en ander betekent dat de enquête-resultaten voortaan regelmatig kunnen worden gepubliceerd, zodat aan de deelnemers eveneens nuttige « feedback » kan worden gegeven. Het kan er ook andere instellingen en gebruikers toe aanzetten de resultaten van de nieuwe enquête te testen.

Vanaf oktober zullen in het Statistisch Tijdschrift van de Bank de belangrijkste resultaten van het conjunctuuronderzoek in de dienstverlenende sector worden gepubliceerd. Het betreft de totale curve – inclusief de componenten – voor de

dienstverlening aan de bedrijven en de vier sectorale curven, namelijk « Vervoer en aanverwante activiteiten », « Verhuur », « Informatica » en « Overige dienstverlening aan de bedrijven ». In de beknopte maandelijks bijwerking van het Statistisch Tijdschrift zal alleen maar de curve voor de gezamenlijke dienstverlening aan de bedrijven (zonder de componenten) worden gepubliceerd aangezien de componenten en de gedetailleerde sectorale informatie reeds via de web-site van de Nationale Bank (<http://www.nbb.be> ; rubriek « Statistieken ») ter beschikking van het publiek zullen worden gesteld.

In haar maandelijks persmededeling over het verloop van de conjunctuur in België zal de Bank tevens een korte commentaar wijden aan de meest recente ontwikkelingen in de sector van de « Dienstverlening aan de bedrijven ».

VRAGENLIJST GEBRUIKT BIJ DE MAANDELIJKE ENQUETES IN DE DIENSTENSECTOR

NATIONALE BANK VAN BELGIE
CONJUNCTUURONDERZOEKINGEN

CONJUNCTUURONDERZOEK IN DE DIENSTENSECTOR

Stuur bij voorkeur uw antwoorden terug vóór de hiernaastvermelde begindatum op het faxnummer

Zo niet zal één van onze enquêteurs u telefonisch contacteren voor het verstrekken van uw antwoorden tussen

Beschouwde maand :

1. Vragen met betrekking tot de beschouwde maand

- Gelieve aan te kruisen hoe de onderstaande conjuncturele aspecten in de beschouwde maand zich **voor uw bedrijf** ontwikkelden ten opzichte van de voorgaande maand :

	gestegen	onveranderd	gedaald
- Activiteit / Omzet	11 ☐ 1	☐ 5	☐ 9
- Tewerkgesteld personeel	12 ☐ 1	☐ 5	☐ 9
- Toegepaste (verkoop)prijzen	13 ☐ 1	☐ 5	☐ 9

2. Beoordelingen in verband met de situatie van uw bedrijf

- Het verloop van de activiteit / omzet **van uw bedrijf** in de beschouwde maand dient voor de periode van het jaar te worden beschouwd als :

	beter dan normaal	normaal	slechter dan normaal
21	☐ 1	☐ 5	☐ 9

- De positie **van uw bedrijf** ten opzichte van de concurrentie is in de beschouwde maand :

	verbeterd	onveranderd gebleven	verslechterd
- Op de binnenlandse markt	22 ☐ 1	☐ 5	☐ 9
- Op de buitenlandse markt	23 ☐ 1	☐ 5	☐ 9

3. Vooruitzichten voor de volgende drie maanden

- Hoe verwacht u dat **voor uw bedrijf** de volgende conjuncturele aspecten zullen evolueren ?

	stijging	geen verandering	daling
- Activiteit / Omzet	31 ☐ 1	☐ 5	☐ 9
- Tewerkgesteld personeel	32 ☐ 1	☐ 5	☐ 9
- Toegepaste (verkoop)prijzen	33 ☐ 1	☐ 5	☐ 9

- De **algemene vraag** naar uw type van activiteit (dus niet alleen voor uw bedrijf), zal **globaal** beschouwd waarschijnlijk :

	stijgen	onveranderd blijven	dalen
34	☐ 1	☐ 5	☐ 9

Nationale Bank van België - 2000 - Alle rechten tot gebruik van de vragenlijst voorbehouden.

REFERENTIE : 4601M

Deelnemer :
Maand :

toelichting op keerzijde

TOELICHTING BIJ DE VRAGENLIJST

- * Antwoord elke maand op alle vragen.
- * Vermeld alle veranderingen (van uw activiteit of omzet, van de prijzen, enz.) zelfs indien ze van geringe omvang zijn.
- * Met schommelingen die alleen het gevolg zijn van het van maand tot maand veranderlijk aantal werkdagen, of die te wijten zijn aan betaald verlof, dient u evenwel geen rekening te houden.

1. Vragen met betrekking tot de voorbije maand.

11 Activiteit/Omzet : antwoord in functie van wat voor u het meest betekenisvol is : de uitgeoefende activiteit of de gerealiseerde omzet (in volume); geen rekening houden met BTW of andere heffingen.

12 Tewerkgesteld personeel : alle ingezette werkrachten, uitgenomen de zaakvoerder zelf. Het instellen van gedeeltelijke werkloosheid dient als een vermindering van het personeel te worden beschouwd. Het inschakelen van een deeltijdse werknemer naar een voltijdse betrekking is te beschouwen als een stijging van de tewerkstelling.

13 Toegepaste (verkoop)prijzen : alles wat deel uitmaakt van de werkelijk toegepaste prijzen zoals gefactureerde activiteiten, betaalde commissielonen, kortingen ed.

2. Beoordelingen in verband met de situatie van uw bedrijf.

21 Verloop van activiteit of omzet : geef uw oordeel over het verloop van de activiteit of de omzet. Redeneer in functie van wat zich gewoonlijk gedurende die periode van het jaar voordoet.

22-23 Concurrentiepositie : schat uw eigen positie in tegenover uw concurrenten. Indien u niet op, hetzij de binnenlandse, hetzij de buitenlandse markt levert, dient u de betreffende vraag niet te beantwoorden.

3. Vooruitzichten voor de volgende 3 maanden.

- * Geef de tendensen weer met uitsluiting van de zuivere seizoenstijgingen of -dalingen.
- 34 Algemene vraag** : geef uw verwachtingen omtrent de globale markt vraag , t.t.z. de totale orders van de sector waarin u actief bent.

Bijlage 2

**LIJST VAN PRODUCTEN WAAROP DE ENQUETES VAN DE BANK
IN DE DIENSTENSECTOR BETREKKING HEBBEN**

NACE-BEL code	Product	Begin van de enquête
60.24	Goederenvervoer over de weg en verhuisdiensten	juni 94
63.11	Vrachtbehandeling	juni 94
63.12	Opslag	juni 94
63.22	Ondersteunende activiteiten i.v.m. het vervoer over water	juni 94
63.23	Ondersteunende activiteiten i.v.m. de luchtvaart	juni 94
63.40	Organisatie van het vrachtvervoer	juni 94
65.21	Financiële leasing	juni 94
71.21	Verhuur van overige transportmiddelen voor vervoer te land	juni 94
71.31	Verhuur van landbouwmachines en -werktuigen	juni 94
71.32	Verhuur van machines en installaties voor de bouwnijverheid	juni 94
71.34	Verhuur van overige machines en werktuigen	juni 94
72.10	Computeradviesbureaus	juni 94
72.20	Realisatie van programma's en gebruiksklare systemen	juni 94
72.30	Gegevensverwerking	juni 94
72.40	Databanken	juni 94
72.50	Onderhoud en reparatie van computers en van kantoormachines	juni 94
72.60	Overige activiteiten i.v.m. computers	juni 94
74.11	Rechtskundige dienstverlening	juni 94
74.12	Accountants, boekhouders en belastingconsulenten	juni 94
74.13	Markt- en opinieonderzoekbureaus	juni 94
74.14	Adviesbureaus op het gebied van bedrijfsvoering en beheer	juni 94
74.15	Managementactiviteiten van holdings en coördinatiecentra	juni 94
74.20	Technisch advies, architecten en ingenieurs	juni 94
74.30	Technische testen en analyses	juni 94
74.40	Reclamewezen	juni 94
74.50	Selectie en terbeschikkingstelling van personeel	juni 94
74.52	Interimkantoren en tijdelijke tewerkstelling	juni 94
74.60	Opsporings- en beveiligingsdiensten	juni 94
74.70	Industriële reiniging	juni 94
74.81	Fotografen	juni 94
74.82	Verpakkingsbedrijven	juni 94
74.83	Administratiekantoren en vertalers	juni 94
74.84	Overige zakelijke dienstverlening	juni 94
67.20	Hulpbedrijven i.v.m. het verzekeringswezen	juli 94
70.00	Verhuur en handel in onroerende goederen	juli 94
71.10	Verhuur van auto's	juli 94
60.21	Personenvervoer te land volgens een dienstregeling	maart 95
90.03	Verzamelen, storten en verwerken van afval afkomstig van de landbouw, van industrieel afval en van bouwpuin	maart 95
73.10	Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	april 96
51.16	Handelsbemiddeling in textiel, kleding, schoeisel en artikelen van leer	oktober 98
74.90	Onderhoud, reiniging en herstelling van industriële installaties	juni 99

Bronnen: NIS, NBB.

Bijlage 3

INDELING VAN DE BIJ DE ENQUETES IN DE DIENSTEN BETROKKEN PRODUCTEN IN VIER GROTE BEDRIJFSTAKKEN

NACE-BEL code	Producten	Bedrijfstakken
60.21	Personenvervoer te land volgens een dienstregeling	Vervoer en aanverwante activiteiten (NACE-BEL 60,63) (25 pct.) ¹
60.24	Goederenvervoer over de weg en verhuisdiensten	
63.11	Vrachtbehandeling	
63.12	Opslag	
63.22	Ondersteunende activiteiten i.v.m. het vervoer over water	
63.23	Ondersteunende activiteiten i.v.m. de luchtvaart	
63.40	Organisatie van het vrachtvervoer	
71.10	Verhuur van auto's	Verhuur (NACE-BEL 71) (5 pct.) ¹
71.21	Verhuur van overige transportmiddelen voor vervoer te land	
71.31	Verhuur van landbouwmachines en werktuigen	
71.32	Verhuur van machines en installaties voor de bouwnijverheid	
71.34	Verhuur van overige machines en werktuigen	
72.10	Computeradviesbureaus	Informatica (NACE-BEL 72) (26 pct.) ¹
72.20	Realisatie van programma's en gebruiksklare systemen	
72.30	Gegevensverwerking	
72.40	Databanken	
72.50	Onderhoud en reparatie van computers en van kantoorcomputers	
72.60	Overige activiteiten i.v.m. computers	
73.10	Natuurwetenschappelijk speur- en ontwikkelingswerk	Overige dienstverlening aan de bedrijven (NACE-BEL 73, 74, 90) (44 pct.) ¹
74.11	Rechtskundige dienstverlening	
74.12	Accountants, boekhouders en belastingconsulenten	
74.13	Markt- en opinieonderzoeksbureaus	
74.14	Adviesbureaus op het gebied van bedrijfsvoering en beheer	
74.15	Managementactiviteiten van holdings en coördinatiecentra	
74.20	Technisch advies, architecten en ingenieurs	
74.30	Technische testen en analyses	
74.40	Reclamewezen	
74.50	Selectie en terbeschikkingstelling van personeel	
74.52	Interimkantoren en tijdelijke tewerkstelling	
74.60	Opsporings- en beveiligingsdiensten	
74.70	Industriële reiniging	
74.81	Fotografen	
74.82	Verpakkingsbedrijven	
74.83	Administratiekantoren en vertalers	
74.84	Overige zakelijke dienstverlening	
74.90	Onderhoud, reiniging en herstelling van industriële installaties	
90.03	Verzamelen, storten en verwerken van afval afkomstig van de landbouw, van industrieel afval en van bouwpuin	
p.m. Overige producten		
51.16	Handelsbemiddeling in textiel, kleding, schoeisel en artikelen van leer	
65.21	Financiële leasing	
67.20	Hulpbedrijven i.v.m. het verzekeringswezen	
70.00	Verhuur en handel in onroerende goederen	

Bronnen: NIS, NBB.

¹ Gewicht van elk van de bedrijfstakken bij de berekening van de resultaten voor het geheel van de «Dienstverlening aan de bedrijven».

SELECTIE VAN DE VRAGEN VOOR DE SAMENSTELLING VAN EEN SYNTHETISCHE INDICATOR

1. SYNTHETISCHE INDICATOR

De maandelijkse enquête in de sector van de « Dienstverlening aan de bedrijven » bevat tien vragen. De in de antwoorden op die verschillende vragen vervatte conjuncturele informatie dient te worden gesynthetiseerd. Net als bij de andere maandelijkse enquêtes van de Bank, werd ervoor gekozen dit te doen aan de hand van het op de vragen met gelijklopende antwoorden berekende rekenkundige gemiddelde.

De resultaten worden enerzijds bruto en anderzijds afgevlakt voorgesteld, telkens seizoengezuiverd. Er is uitgegaan van de langst mogelijke tijdreeks, dat betekent, in de meeste gevallen, een periode die begint omstreeks medio 1994 en loopt tot mei 2000. Voor ieder product werden er vervolgens correlaties tussen de antwoorden op de verschillende vragen berekend, zowel voor de brutoreeksen als voor de afgevlakte reeksen.

Daarna werd een gemiddelde berekend van die correlaties tussen de antwoorden op de vragen. Teneinde eventuele anomalieën in de in aanmerking genomen producten weg te werken, is de zwakste (soms negatieve) correlatie systematisch uit de berekening geweerd, zodat een « gecorrigeerd » gemiddelde werd verkregen. Op basis van dat gemiddelde zijn dan de best gecorreleerde vragen geselecteerd.

Als leidraad bij de keuze geldt dat een vraag voor de samenstelling van de synthetische indicator in aanmerking komt als haar correlatiegraad met andere vragen in een voldoende aantal gevallen een bepaalde drempel overschrijdt. Zowel de drempel zelf als het aantal keren dat hij dient te worden overschreden, verschillen naargelang men de brutoreeksen of de afgevlakte reeksen beschouwt.

2. EERSTE SELECTIE VAN DE VRAGEN OP BASIS VAN DE GEMIDDELDE CORRELATIES

De analyse van de correlaties tussen de afgevlakte gegevens wijst – logischerwijze – op hogere correlaties dan die welke worden verkregen in het geval van brutogegevens.

Wat de afgevlakte reeksen betreft, wordt een correlatie als « hoog » omschreven indien zij meer bedraagt dan 0,5¹. Op basis van dit criterium zijn zes vragen sterk gecorreleerd met de andere (hun correlatiegraad ligt minstens vijf keer boven 0,5) en twee vragen zwak (de drempel is minder dan drie keer bereikt); de andere twee vragen namen een tussenpositie in.

De selectiecriteria zijn minder streng voor de brutogegevens: de correlatie wordt als « hoog » omschreven vanaf 0,4 en de vragen als respectievelijk « vaak » of « zelden gecorreleerd » met de andere vragen als ze minstens drie maal of minder dan twee maal een hoge correlatie vertonen. Volgens deze selectiecriteria zijn drie vragen sterk gecorreleerd met de andere en twee zwak.

Op basis van een gezamenlijke evaluatie van de resultaten die verkregen werden met, enerzijds, de afgevlakte en, anderzijds, de brutogegevens, kan een onderscheid gemaakt worden tussen:

- de vragen die voor beide soorten gegevens de correlatietest gunstig doorstonden, namelijk die met betrekking tot het recente verloop

¹ Om voor 99 pct. significant te zijn zouden de correlaties meer dan 0,3 moeten belopen (brutogegevens) of meer dan 0,32 (afgevlakte gegevens). Aangezien die limieten al te vaak worden bereikt, is de selectie uitgevoerd op basis van hogere drempels.

SELECTIE VAN DE VRAGEN VOOR DE SAMENSTELLING VAN DE SYNTHETISCHE INDICATOR

Correlatie van de afgevlakte gegevens

(gemiddelde voor het geheel van de producten, exclusief het product met de zwakste correlatie)

	v11	v12	v13	v21	v22	v23	v31	v32	v33	v34
v11	1,00	0,62	0,43	0,73	0,61	0,36	0,56	0,51	0,42	0,64
v12	0,62	1,00	0,34	0,58	0,51	0,24	0,43	0,64	0,33	0,51
v13	0,43	0,34	1,00	0,43	0,38	0,15	0,34	0,47	0,69	0,55
v21	0,73	0,58	0,43	1,00	0,66	0,43	0,53	0,58	0,45	0,63
v22	0,61	0,51	0,38	0,66	1,00	0,36	0,45	0,42	0,34	0,53
v23	0,36	0,24	0,15	0,43	0,36	1,00	0,47	0,30	0,34	0,40
v31	0,56	0,43	0,34	0,53	0,45	0,47	1,00	0,64	0,56	0,76
v32	0,51	0,64	0,47	0,58	0,42	0,30	0,64	1,00	0,55	0,72
v33	0,42	0,33	0,69	0,45	0,34	0,34	0,56	0,55	1,00	0,65
v34	0,64	0,51	0,55	0,63	0,53	0,40	0,76	0,72	0,65	1,00
Aantal correlaties met andere vragen >0,5:	6	5	2	6	4	0	5	6	4	8
Vraag behouden:	x	x		x			x	x		x
Vraag uitschakelen:			x			x				

Correlatie van de brutogegevens

(gemiddelde voor het geheel van de producten, exclusief het product met de zwakste correlatie)

	v11	v12	v13	v21	v22	v23	v31	v32	v33	v34
v11	1,00	0,42	0,24	0,58	0,43	0,28	0,21	0,24	0,27	0,33
v12	0,42	1,00	0,21	0,40	0,30	0,19	0,20	0,33	0,18	0,26
v13	0,24	0,21	1,00	0,28	0,20	0,17	0,22	0,29	0,43	0,33
v21	0,58	0,40	0,28	1,00	0,51	0,29	0,27	0,36	0,30	0,42
v22	0,43	0,30	0,20	0,51	1,00	0,26	0,23	0,26	0,24	0,34
v23	0,28	0,19	0,17	0,29	0,26	1,00	0,22	0,16	0,25	0,26
v31	0,21	0,20	0,22	0,27	0,23	0,22	1,00	0,54	0,33	0,65
v32	0,24	0,33	0,29	0,36	0,26	0,16	0,54	1,00	0,36	0,52
v33	0,27	0,18	0,43	0,30	0,24	0,25	0,33	0,36	1,00	0,45
v34	0,33	0,26	0,33	0,42	0,34	0,26	0,65	0,52	0,45	1,00
Aantal correlaties met andere vragen >0,4:	3	2	1	4	2	0	2	2	2	4
Vraag behouden:	x			x						x
Vraag uitschakelen:			x			x				

Codes van de vragen:

- v11 Recent verloop van de activiteit of de omzet
- v12 Recent verloop van het tewerkgestelde personeel
- v13 Recent verloop van de toegepaste (verkoop)prizen
- v21 Beoordeling van de activiteit of de omzet
- v22 Beoordeling van de concurrentie op de binnenlandse markt
- v23 Beoordeling van de concurrentie op de buitenlandse markt
- v31 Omzet- of activiteitsvooruitzichten
- v32 Vooruitzichten m.b.t. het tewerkgestelde personeel
- v33 Vooruitzichten m.b.t. de toegepaste (verkoop)prizen
- v34 Vooruitzichten m.b.t. de algemene vraag van de markt voor de door het bedrijf uitgeoefende activiteit

De correlatie wordt als «hoog» omschreven.

van de activiteit of de omzet (V11), de beoordeling van de activiteit of de omzet (V21) en de vooruitzichten m.b.t. de algemene vraag van de markt voor de door het bedrijf uitgeoefende activiteit (V34). De correlatietest geeft aan dat deze vragen deel moeten uitmaken van de synthetische indicator ;

- de vragen met betrekking tot het recente verloop van de toegepaste (verkoop)prijzen (V13) en de beoordeling van de concurrentie op de buitenlandse markt (V23), die zowel voor de bruto- als voor de afgevlakte gegevens zwak gecorreleerd zijn met de andere vragen en dus niet worden opgenomen in de synthetische indicator ;
- de vragen waarvoor er een hoge correlatie verkregen wordt bij de afgevlakte gegevens maar niet in het geval van de brutogegevens, namelijk de vragen over de recente evolutie van het tewerkgestelde personeel (V12), over de omzet- of activiteitsvooruitzichten (V31) en over de vooruitzichten m.b.t. het tewerkgestelde personeel (V31). Aangezien deze vragen desalniettemin een procyclisch verloop schijnen te vertonen, in de mate dat ze positief beantwoorden aan één van de twee correlatietests werd er voor gekozen om ze te behouden ;
- de vragen waarvoor de correlatieanalyse niet behulpzaam is om tot een besluit te komen
 - de beoordeling van de concurrentie op de binnenlandse markt (V22) en de vooruitzichten m.b.t. de toegepaste (verkoop)prijzen (V33) – en waarvoor een benadering gekozen werd die eerder gebaseerd is op praktische en logische overwegingen.

3. TWEDE SELECTIE GEBASEERD OP EEN LOGISCHE KEUZE TER AANVULLING VAN DE STUDIE VAN DE CORRELATIES

De analyse van de betekenis van de vragen laat toe een standpunt in te nemen met betrekking

tot de twee vragen waarover nog geen beslissing werd genomen.

De logica wil immers dat, indien de vraag betreffende het prijsverloop (V13) wordt verworpen, dat ook dient te gebeuren met de vraag die betrekking heeft op de prijsvooruitzichten (V33) ¹. Bovendien worden deze beide vragen ook niet betrokken bij de samenstelling van de synthetische indicator van de overige sectoren, zoals de verwerkende nijverheid, wat de beslissing om beide vragen te verwerpen kracht bijzet.

Sommige bedrijven zijn niet vertegenwoordigd op de buitenlandse markten. Door op basis van de correlatiegraden de vraag betreffende de beoordeling van de concurrentie op de buitenlandse markt (V23) te verwerpen, kan dit potentiële probleem van ondervertegenwoordiging worden verholpen. De situatie is niet zo duidelijk wat de beoordeling van de concurrentie op de binnenlandse markt betreft (V22), vermits uit de analyse van de correlaties niet kan opgemaakt worden of de vraag al dan niet in aanmerking moet worden genomen. De antwoorden op de vraag betreffende de relatieve positie binnen de sector geven evenwel niet noodzakelijk het conjunctuurverloop van de sector weer maar fluctueren eerder onder invloed van het relatieve kostenverloop dan onder invloed van de conjunctuur. Derhalve werd beslist die vraag niet in aanmerking te nemen.

4. CONCLUSIES

De keuze van de vragen die werden geselecteerd en in aanmerking worden genomen voor de samenstelling van de synthetische indicator

¹ Zelfs indien de verwachtingen ten aanzien van de prijzen misschien meer dan de werkelijke prijzen de rantsoenering van het aanbod of de stijging van de vraag weergeven en derhalve meer procyclisch kunnen zijn.

en die welke werden verworpen kan als volgt worden samengevat :

Geselecteerd :

- V11 Recent verloop van de activiteit of de omzet
- V12 Recent verloop van het tewerkgestelde personeel
- V21 Beoordeling van de activiteit of de omzet
- V31 Omzet- of activiteitsvooruitzichten
- V32 Vooruitzichten m.b.t. het tewerkgestelde personeel
- V34 Vooruitzichten m.b.t. de algemene vraag van de markt voor de door het bedrijf uitgeoefende activiteit

Verworpen :

- V13 Recent verloop van de toegepaste (verkoop)prijzen

V22 Beoordeling van de concurrentie op de binnenlandse markt

V23 Beoordeling van de concurrentie op de buitenlandse markt

V33 Vooruitzichten m.b.t. de toegepaste (verkoop)prijzen

Als men de betekenis van de aldus samengestelde synthetische indicator van naderbij bekijkt, kan men stellen dat hij alle vragen bevat met betrekking tot de activiteit (recent verloop, beoordeling en vooruitzichten), alle vragen met betrekking tot het tewerkgestelde personeel (recent verloop en vooruitzichten) en de vraag met betrekking tot de vooruitzichten m.b.t. de algemene vraag van de markt voor de door het bedrijf uitgeoefende activiteit. Hij houdt geen rekening met de prijzen noch met de beoordeling van de concurrentiepositie van de bedrijven.